

Elżbieta Gorloff

ORCID: 0000-0002-3265-3628

Uniwersytet Gdański

e.gorloff@ug.edu.pl

<https://doi.org/10.26881/ae.2018.15.12>

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej z okazji sześćdziesięciolecia pedagogiki gdańskiej (1958–2018)

Przypadająca w roku 2018 sześćdziesiąta rocznica pedagogiki gdańskiej stała się okazją do zorganizowania w październiku ogólnopolskiej konferencji naukowej na temat „Z pedagogiką przez systemy i ideologie...”. Myśl przewodnią tego wydarzenia miała zainspirować badaczy do dysputy nad skomplikowanymi losami polskiej pedagogiki ujmowanymi zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. Organizatorem konferencji był Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego kierowany przez prof. Romualda Grzybowskiego, a patronat nad nią objęli rektor Uniwersytetu Gdańskiego dr hab. Jerzy Gwizdała, prof. UG, marszałek województwa pomorskiego Mieczysław Struk oraz prezydent Gdańska Paweł Adamowicz.

W dniach 15–16 października 2018 roku w auli im. Romany Miller na Wydziale Nauk Społecznych przy ul. Bażyńskiego 4 zgromadziło się liczne grono badaczy z wielu polskich ośrodków naukowych, w tym z: Warszawy, Krakowa, Torunia, Łodzi, Wrocławia, Poznania, Szczecina, Opola, Kielc, Lublina, Częstochowy, Olsztyna, Białegostoku, Katowic, Rzeszowa, Słupska, Żar, Gdyni i Gdańska oraz z Kijowa na Ukrainie. Zgromadzonych gości oraz gospodarzy przywitał dyrektor Instytutu Pedagogiki prof. Romuald Grzybowski. Natomiast konferencję otworzył dziekan Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego dr hab. Tadeusz Dmochowski, prof. UG, który w swoim wystąpieniu przypomniał ideę uniwersytetu widzianego jako *universitas*, czyli wspólnotę nauczycieli i uczniów oraz jedności nauk. Głos zabrał również wiceprezydent Gdańska Piotr Kowalczuk, podkreślający między innymi znaczącą rolę uniwersytetu i jej mistrzów w rozwoju intelektualnym miasta.

Po części inauguracyjnej rozpoczęły się dwudniowe obrady w formie sesji plenarnych (3), paneli dyskusyjnych (3) oraz sekcji (9). Należy podkreślić, że zaproponowana przez organizatorów problematyka konferencji wzbudziła duże zainteresowanie wśród pedagogów, czego potwierdzeniem było ponad siedemdziesiąt referatów wygłoszonych w trakcie jej trwania.

W pierwszym dniu obrady zapoczątkowała sesja plenarna oraz wykład wygłoszony przez prof. Romualda Grzybowskiego (UG) *Pedagogika gdańska w sześćdziesięciolecie swojego istnienia. Spojrzenie (raczej) obiektywizujące*. Referent podkreślił w nim znaczącą rolę uwarunkowań politycznych, które rzutowały na rozwój nauk pedagogicznych przez minione sześćdziesiąt lat, a także w dniu dzisiejszym. Uwytknił ogromny wkład w rozwój pedagogiki gdańskiej trzech pokoleń jej twórców, badaczy i nauczycieli akademickich, przywołując takie wybitne postaci jak: prof. Kazimierz Sośnicki, prof. Ludwik Bandura, prof. Kazimierz Kubik, prof. Klemens Trzebiatowski, prof. Elżbieta Zawacka, prof. Romana Miller, prof. Irena Jundziłł, prof. Lech Mokrzecki, prof. Joanna Rutkowiak, prof. Halina Borzyszkowska, prof. Bolesław Niemierko, prof. Jan Żebrowski, prof. Jan Papież, prof. Krzysztof Jakubiak, prof. Tomasz Szkudlarek, prof. Maria Mendel. Następnie głos zabrał prof. Bolesław Śliwerski (UŁ), który w swoim wystąpieniu nawiązał do osobistych związków z gdańską pedagogiką. Zwrócił uwagę na to, że jej rozwój naukowy wyznaczał stale poszerzający się zakres badań oraz osiągnięcia wybitnych profesorów. Szczególne znaczenie miały dla prelegenta eksploracje prof. Ireny Jundziłł skoncentrowane wokół problematyki samowychowania. Z perspektywy przedmiotu własnych zainteresowań referent podkreślił również osiągnięcia dzisiejszego pokolenia gdańskich badaczy związanych ze współczesną szkołą pedagogiki ogólnej, teorii wychowania, pedeutologii, edukacji wczesnoszkolnej oraz pedagogiki specjalnej. Kończąc swój wykład, odniósł się także do kondycji i stanu współczesnego uniwersytetu oraz nauk pedagogicznych.

Poranne obrady uzupełniły wspomnienia i osobiste refleksje dawnych studentów oraz pracowników uczelni. W imieniu pracowników głos zabrała mgr Danuta Kujawska, wieloletnia nauczycielka muzyki, która przypomniała obecnym trudny dla nauki i nauczycieli akademickich okres lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Swoje wystąpienie zakończyła, intonując pieśń *Plurimos annos*, którą podjęli wszyscy obecni na sali. Tę część podsumowało wystąpienie prof. Romualda Grzybowskiego, który podkreślił, że kondycja Instytutu to w dużej mierze zasługa właśnie tych, którzy dziś są już na emeryturze. Dyrektor podziękował też emerytowanym pracownikom za ich wkład w rozwój pedagogiki gdańskiej. Wszystkich przybyłych obdarowano kwiatami i pamiątkowymi albumami.

Zgodnie z harmonogramem konferencji, po części wspomnieniowej i krótkiej przerwie, uczestnicy wzięli udział w panelu dyskusyjnym. Organizatorzy zaproponowali debatę koncentrującą się wokół tematu *Nowy człowiek (homo sovieticus) – (zapomniany) klucz do zrozumienia współczesnych Polaków?* Pierwszy zabrał głos prof. Bolesław Śliwerski, który w nawiązaniu do tematyki panelu zwrócił uwagę na okres transformacji ustrojowej i zaznaczył, że tylko w czasie jej pierwszych czterech latach zmiany w edukacji opierały się na takich filarach jak autonomia i demokratyzacja oświaty. Natomiast w latach następnych nastąpił powrót do etatystycznej oraz centralistycznej polityki oświatowej. Referent zaznaczył również, że *homo sovieticus* był i nadal jest głęboko zakorzeniony w mentalności i świadomości wszystkich formacji politycznych. Jako następny wystąpił prof. Tomasz

Szkudlarek (UG), który zwrócił uwagę, że obecnie figura *homo sovieticus* została skryształizowana do postaci *mohera* – człowieka podatnego na manipulację, biernego, bezradnego. Zaznaczył też, że styl uprawiania polityki przez partię rządzącą, który łudząco przypomina styl PRL, jest skierowany właśnie do tej grupy – uczestników miesięcznic smoleńskich. W dyskusji głos zabrał również prof. Wiesław Theiss (APS – Akademia Pedagogiki Specjalnej), który podjął próbę odpowiedzi na pytanie, „dlaczego *homo sovieticus* jest obecny w polskiej pedagogice?”. Prelegent zwrócił uwagę na kilka faktów, które miały znaczenie dla ugruntowania się tego zjawiska w dzisiejszych czasach. Pierwszy to przedzierzgnięcie się reprezentantów typu *homo sovieticus* w nauczycieli demokracji. Drugi to okres tolerancji *homo sovieticus* obecnego w polskiej pedagogice, a trzecim jest zmiana pokoleniowa. Pozycjonowanie się *homo sovieticus* w dzisiejszych przestrzeniach profesor postrzega w kategorii wodzostwa – wodza i jego drużyny. Do problematyki *homo sovieticus* odniósł się również prof. Tadeusz Pilch (UW), stawiając tezę, że takiego zjawiska w polskim społeczeństwie i rzeczywistości obecnie nie ma i że jest to pewna kategoria stworzona w warunkach komunistycznych. Wskazał natomiast na zjawisko *homo polonicusa*, które kształtowało się w ciągu wielu wieków, a jego efektem są między innymi takie właściwości polskiego społeczeństwa jak nietolerancja, trwonienie dorobku poprzednich pokoleń czy moralność sytuacyjna. Wystąpienia panelistów zaowocowały interesującą polemiką. Dyskutanci zaproponowali między innymi wobec zestawienia zjawiska *homo polonicusa* z *homo sovieticusem*. Zaznaczono, że *homo polonicus* to idea, która stworzyła podglebie dla *homo sovieticus*. Zwrócono też uwagę, że obecność figury *homo sovieticus* na gruncie akademickim potwierdzają iluzja pracy, pozornosc zapłaty oraz ideologiczne uprawomocnienie władzy. Debatę zakończyło podsumowanie prof. Romualda Grzybowskiego i zaproszenie na jej kontynuację w panelu zaplanowanym na drugi dzień konferencji.

Obrady popołudniowe otworzyła druga sesja plenarna, którą zapoczątkował wykład prof. Janiny Kostkiewicz (UJ). Prelegentka przedstawiła wyniki swoich badań koncentrujących się na krytyce ideologii totalitarnych prezentowanych w czasopiśmie polskich okresu dwudziestolecia międzywojennego. Autorka zaznaczyła, że największym atutem teże krytyki jest to, że została dokonana przed Holocaustem, zanim ideologie totalitarne w pełni pokazały swoje oblicze. Tę sesję zakończyła prezentacja prof. Iriny Manokhi (East European Institute of Psychology, Kijów, Ukraina). Referentka w swoim wystąpieniu przedstawiła wizję współczesnej edukacji na Ukrainie, jej bieżące tendencje oraz perspektywy w świetle wdrażanej reformy systemu oświaty.

Ostatnią część pierwszego dnia konferencji poświęcono obradom w sześciu sekcjach tematycznych. W pierwszej sekcji, którą moderowały dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) oraz dr hab. Agnieszka Wałęga, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), uczestnicy zaprezentowali wyniki swoich badań nad wkładem kobiet w rozwój szkolnictwa ogólnokształcącego w XIX i XX wieku, dziejami trzech pokoleń rodzin kresowych

w drodze ku niepodległości, a także obrazem dziecka i rodziny prezentowanym w czasopiśmiennictwie XIX i XX wieku. Referenci sekcji drugiej, której przewodniczyli prof. Wiesław Jamrożek (UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu) i prof. Krzysztof Jakubiak (UG), swoje wystąpienia skoncentrowali wokół zagadnień dziedzictwa pedagogiki II Rzeczypospolitej. W sekcji trzeciej, prowadzonej przez prof. Adama Massalskiego (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) oraz dr hab. Justynę Gulczyńską, prof. UAM, płaszczyznę rozważań wyznaczał obszar dziedzictwa edukacyjnego PRL. Wystąpienia w sekcji czwartej koncentrowały się wokół tematu „Pedagogiczne zmagania z rzeczywistością”. Referenci poruszyli między innymi zagadnienia zagrożeń wynikających z wszechobecności technologii informacyjnej. Odnieśli się również do problemów edukacji domowej oraz szkolnictwa prywatnego. Tu moderatorami były prof. Ewa Filipiak (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) i prof. Elżbieta Łuczak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). Piątej sekcji pt. „Pedagogika jako (nie) możliwość (nie)wolności” przewodniczyli dr hab. Jan Papież, prof. UG oraz dr Małgorzata Cackowska (UG). W tej grupie obok problematyki zastosowania społeczno-regulacyjnej teorii kultury w analizie przemian wychowania, refleksyjności jako procesu samopoznania i autokorekty czy polskich odmian „czarnej pedagogiki” referenci przypomnieli sylwetki pionierów edukacji seksualnej w Polsce oraz dokonali interpretacji badań prowadzonych przez prof. Romanę Miller nad rozwojem animacji społeczno-kulturalnej. Temat szóstej sekcji brzmiał „Pedagogika obcych – obcość w pedagogice”, a jej moderatorem byli dr hab. Zdzisław Aleksander, prof. ASW (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie) wraz z dr Joanną Belzyt (UG). Tu obrady koncentrowały się wokół edukacji osób z niepełnosprawnością, problemów dialogowego współistnienia seniorów i osób młodych oraz edukacyjnego kontekstu różnic kulturowych w środowisku uczniowskim.

Drugi dzień konferencji zapoczątkowała sesja plenarna oraz wykład prof. Elwiry Kryńskiej (Uniwersytet w Białymstoku) uzupełniony interesującą prezentacją. Prelegentka na wybranych przykładach tragicznych losów matek i ich dzieci w okresie stalinizmu ukazała powojenne zniewolenie polskiego społeczeństwa poddanego represjom i indoktrynacji władzy komunistycznej. Tę część zakończył referat prof. Andrzeja Michała de Tchorzewskiego (Akademia Ignatianum w Krakowie), który podjął rozważania *O pedagogicznych problemach różnorodności patriotyzmu*.

Kolejnym punktem konferencji były dwa równoległe otwarte panele dyskusyjne. W pierwszym myślą przewodnią stał się temat „Pedagogika wstydu i bezwstydną polityka. Wokół wychowującego państwa Prawa i Sprawiedliwości”. Jego kanwę stanowiły referaty wygłoszone przez prof. Marię Mendel (UG) oraz prof. Tomasza Szkudlarka (UG). W drugim dr Małgorzata Obrycka, dr Anna Majer, dr Helena Liwo oraz dr Szymon Dąbrowski skoncentrowali dyskusję wokół problematyki „Metamorfozy wychowania. Od współczesnych narracji do pluralistycznego indywidualizmu”. Podczas tego spotkania prelegenci zaprezentowali główne założenia powołanego przez siebie interdyscyplinarnego zespołu badawczego działającego

naukowo w obszarach pedagogiki kultury, pedagogiki religii, pedagogiki specjalnej, a także etyki i religioznawstwa. Obrady w sesjach panelowych zakończyła ożywiona dyskusja, w której udział wzięło wielu interlokutorów prezentujących różne stanowiska i poglądy.

Ostatnim wydarzeniem naukowym drugiego dnia konferencji były obrady odbywające się w mniejszych zespołach tematycznych. W sekcji siódmej pt. „Pedagogiczne dyskursy nauczycielskie”, której przewodniczyły dr hab. Anna Sajdak-Burska, prof. UJ oraz dr hab. Jolanta Kruk, prof. WSB (Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku), przypomniano sylwetki, działalność naukową, a także zaprezentowano dorobek prof. Mirosławy Chamcówny, prof. Haliny Borzyszkowskiej i prof. Jana Żebrowskiego. Skoncentrowano się też na wybranych aspektach dydaktyki akademickiej, badaniach nad edukacją muzealną oraz na pracy i kompetencjach nauczyciela. Obrady w ósmej sekcji pt. „Edukacja międzykulturowa” moderowali dr hab. Tomasz Gmerek, prof. UAM oraz dr hab. Lidia Burzyńska-Wentland, prof. AMW (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni). W tej grupie referenci dyskutowali między innymi nad znaczeniem przełomów politycznych (okres PRL i transformacji ustrojowej) dla rozwoju działalności kulturalno-oświatowej i społecznej mniejszości narodowych i etnicznych, nad problematyką nierówności rasowych w szkolnictwie RPA oraz edukacyjnymi szansami rdzennej ludności Kanady. Sekcję dziewiątą pt. „Pedagogika resocjalizacyjna – człowiek zagubiony i odnaleziony” poprowadzili dr hab. Robert Opora, prof. UG i dr hab. Justyna Siemionow, prof. UG. Wystąpiło w niej sześciu mówców, którzy pochyliли się nad problematyką osób niepełnosprawnych w zakładach karnych, edukacyjnych dróg skazanych kobiet oraz rodzin widzianych z perspektywy mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności. Zaprezentowano też wkład prof. Henryka Machela w rozwój pedagogiki resocjalizacyjnej.

Obrady zakończyły się w godzinach popołudniowych. Zamknięcia konferencji dokonał dyrektor Instytutu Pedagogiki prof. Romuald Grzybowski, który podziękował uczestnikom za wysoki poziom merytoryczny prezentowanych referatów, aktywny udział w dyskusjach panelowych oraz tych toczących się w poszczególnych sekcjach. Kończąc, wyraził nadzieję na jeszcze wiele wspólnych spotkań i owocnych dysput podczas kolejnych przedsięwzięć naukowych.